

Herstel Berghertshooi

in de Soerelse leemkuil

Leemkuilen herbergen vaak een keur aan zeldzame planten. Dat geldt ook voor de Soerelse leemkuil bij Nunspeet. Hier groeien onder meer Berghertshooi, Hokjespeul en Bochtige klaver; stuk voor stuk zeldzame soorten die elders op de Veluwe nagenoeg volledig ontbreken. Het aantal planten Berghertshooi in deze leemkuil nam de laatste jaren echter gestaag af door het te intensieve gewroet van wilde zwijnen. Bloeiende planten werden nauwelijks meer aangetroffen. Tijd voor actie.

Berghertshooi

Berghertshooi (*Hypericum montanum*) is in Nederland altijd al een zeer zeldzame soort geweest. Na Limburg is Gelderland de belangrijkste provincie voor deze soort. In de vorige eeuw was ze bekend uit verscheidene atlasblokken op de Veluwe, de Veluwezoom en de omgeving van Nijmegen. De soort is na 1950 sterk achteruitgegaan. In Gelderland komt de soort momenteel nog maar op 3 locaties voor. Berghertshooi is een zoomplant met een grote lichtbehoefte; in de schaduw van bomen en struiken komt de plant niet in bloei. Een regulier maai- en begrazingsbeheer om bosopslag tegen te gaan wordt door de plant echter slecht verdragen. Alleen bij laat maaien (eind september) of extensieve begrazing kan de plant bloeien én zaad zetten.

Achteruitgang

De Soerelse leemkuil is vanouds bekend als groeiplaats van voor de Veluwe zeldzame soorten als Fraai hertshooi, Hokjespeul en Bochtige klaver. Omdat de Hokjespeul door overmatig gewroet van wilde zwijnen dreigde te verdwijnen is de leemkuil in 1976 uitgerasterd. Dit zwartwild kerend raster had destijds een gunstig effect op de zeldzame soorten. Berghertshooi, dat al wel in de omgeving voorkwam, werd na het inrasteren zelfs voor het eerst in de leemkuil waargenomen. Vooral door beschadiging door omgewaaide bomen raakte het raster in de loop der tijd in verval en kregen

de zwijnen weer vrij toegang. Het centrale deel van de leemkuil werd één grote zoelplek, waar jaarrond de bodem omgeploegd werd. Het aantal exemplaren Berghertshooi nam voortdurend af en na 2009 werden er amper nog bloeiende planten gezien. In september 2016 kon na intensief speurwerk nog slechts 1 jonge, vegetatieve plant worden gevonden.

Zwijnengewroet

Op de Veluwe concentreert het gewroet van zwijnen zich vooral op de schaarse, wat mineraalrijkere, vaak lemige plekken; plekken die floristisch vaak het meest interessant zijn. Dat wroeten is op zich positief, omdat hierdoor open grond en gunstige kiemingsomstandigheden worden gecreëerd. Berghertshooi vormt, net als de andere soorten uit het geslacht Hertshooi, een langlevende zaadbank. Dankzij het gewroet ontkiemden er ieder jaar wel zaden, maar het zwijnen gewroet was zo intensief dat jonge planten werden "onder geploegd" voor ze in bloei konden komen. De zaadbank wordt dan niet meer aangevuld en raakt op den duur uitgeput. Alleen éénjarigen en planten met lange ondergrondse uitlopers als Bochtige klaver waren nog enigszins bestand tegen het varkensgeweld.

Maatregelen

Omdat Berghertshooi dreigde te verdwijnen zijn door Staatsbosbeheer en FLORON, met financiële steun van de provincie Gelderland, herstelmaatregelen uitgevoerd.

Zoomplanten en SNL

Binnen het Subsiestelsel Natuur en Landschap (SNL) vallen zoomplanten een beetje tussen wal en schip. Groeiplaatsen van zoomplanten als leemkuilen en bosranden worden op de beheerplankaarten meestal niet als aparte eenheid onderscheiden. De Soerelse leemkuil staat bijvoorbeeld als N16.03 (Droog bos met productie) op de beheertypenkaart. Instandhouding van zoomvegetaties vergt vaak extra beheerinspanningen die niet worden gedekt door de huidige pakketten.

Knollathyrus, na 40 jaar weer waargenomen in de Soerelse leemkuil. Foto: Willem Braam.

Kiemplanten van Berghertshooi. Foto: Florian Bijmold.

Berghertshooi. J.E. Sowerby. English Botany, or Coloured Figures of British Plants, 1864.

Deze bestonden uit het herstellen van het zwartwildkerend raster én het genetisch versterken van de populatie Berghertshooi. Begin 2016 is het raster provisorisch hersteld en zijn er in het centrale deel van de leemkuil twee exclusures uitgerasterd. Om de kleine populatie Berghertshooi binnen de leemkuil genetisch te versterken zijn begin 2017 binnen de exclusures zaden uitgezaaid die, met toestemming van de beheerder, in 2016 waren verzameld in een nabijgelegen populatie. Eind 2017 waren de herstelwerkzaamheden aan het raster afgerond. Jonge opslag van Lariks en Douglas in de leemkuil en staand dood hout en overhangende takken langs het raster zijn eveneens verwijderd. In het raster zijn twee afsluitbare houten hekken geplaatst, zodat de mogelijkheid bestaat om gereguleerd zwijnen toe te laten. De

vegetatie binnen het raster wordt wel begraaasd door herten, voor wie het raster geen belemmering vormt. Om de begrazingsdruk op groeiplaatsen van kwetsbare soorten wat te verlagen (de Leemkuil ging nagenoeg kaal gegeten de winter in) zijn daar stokken met klapperende linten geplaatst. Dit werkt tot nu toe goed.

Resultaten

Al in april 2017 werd een bijzondere vondst gedaan door een SBB medewerker. In de leemkuil bleek nog een groeiplaats van Voorjaarszegge aanwezig te zijn. Deze soort was wel bekend uit de omgeving, maar al tientallen jaren niet meer waargenomen. Twee jaar na het herstel van het raster zijn er nu meer dan 50 exemplaren Berghertshooi geteld, waaronder tientallen bloeiende. Binnen de exclusures hebben de eerste uitge-

zaaide planten al zaad gezet. Ook Fraai hertshooi, Bochtige klaver en Hokjespeul, staan er ondanks twee droge zomers weer prima bij. Als kroon op het werk werden er in 2018 enkele exemplaren Knollathyrus waargenomen. Deze soort was sinds 1979 niet meer in deze omgeving waargenomen. Waarnemingen van het Vliegend hert maakten het plaatje ook in faunistisch opzicht compleet.

Tekst: Ruud Beringen (FLO- RON) en Florian Bijmold (Staatsbosbeheer)

De herstelmaatregelen zijn uitgevoerd met een financiële bijdrage uit de Subsidieregeling Vitaal Gelderland van de provincie Gelderland.

De Soerelse leemkuil is niet vrij toegankelijk.